

تحلیل مرزبندی محلات قراردادی با استفاده از نقشه های شناختی ساکنین نمونه موردی: محله بندی شهرداری مشهد

عمید الاسلام ثقه الاسلامی^۱

مریم بهنامی فرد^۲

گروه شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد

saghatoleslami@mshdiau.ac.ir

چکیده:

محله دارای پیشینه ای طولانی در شهرنشینی ایران است. با ورود مدرنیسم در شهرسازی کشور مفهوم محله به تدریج تضعیف شد و هنوز هم جایگاه مناسب خود را به لحاظ عملی در برنامه ریزی و طراحی شهری معاصر کشور نیافته است. یکی از دلایل مهم این موضوع، عدم وجود توافق و اجماع نظر در مورد مفهوم محله و ویژگی های آن در میان جامعه علمی، برنامه ریزان و طراحان، دست اندرکاران امور مدیریت شهری، و شهروندان است. تحقیق حاضر با رویکرد روان شناسی محیطی در جستجوی شناخت ذهنیت مردم از مفهوم محله و قیاس آن با تعریفی از محله است که در مدیریت شهری حاضر اعمال می شود. تفاوت اساسی و بنیادی بین این دو، یعنی نگاه از بالا به پایین توسط متخصصین و مدیران شهر که محله را به عنوان یک ساختار فضایی سازمان دهنده شهر و یک سلول نظم دهنده می بینند و نگاه از پایین به بالا توسط ساکنین محله ها که آن را به عنوان مکان زندگی اجتماعی خود می شناسند، فرضیه اصلی تحقیق را تشکیل می دهد. روش تحقیق به صورت تحلیلی و پیمایشی است. نمونه مطالعاتی ۴ محله از محله بندی شهرداری مشهد در انواع بافتهای شهری می باشد. نتایج نشان می دهد ذهنیت مردم از محله که در اثر تعاملات بین مفاهیم اجتماعی و مکانی محدوده زندگی شان شکل می گیرد با محله های قراردادی که شهرداری ها آن را تعریف می کنند، تفاوت های ماهوی دارد. مقاله با توصیه هایی در مورد کاربرد یافته های تحقیق در تهیه محله بندی پیشنهادی شهرداری ها خاتمه می یابد.

واژگان کلیدی: محله، ساختار اجتماعی، ساختار کالبدی-فضایی، ادراک مردم، نقشه شناختی

۱- مقدمه:

^۱ استادیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد

^۲ مهندسی شهرسازی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مشهد

پیدایش مفهومی چون «محلّه» دارای تاریخچه ای طولانی در نظام شهرنشینی جهان و ایران است و ریشه در زندگی جمعی مردم و ارتباطات اجتماعی آن‌ها با هم دارد. بررسی‌های باستان شناسی و تاریخی نشان می‌دهد تقسیم فضایی شهرها به مناطق مسکونی از جمله محلات شهری نشانه ای از زندگی شهری از شهرهای اولیه تا عصر حاضر است (Smith, Mumford, 1961; Mumford, 2010). بررسی تاریخ شهر نشینی ایران نشان می‌دهد، در شهرهای تاریخی ایران، شالوده سازمان فضایی- کالبدی و اجتماعی شهر بر نظام محلّه بندی استوار بوده است و محلّه به عنوان واحد پایه ای و نظم دهنده از ساختار فضایی و اجتماعی شهر، آنچنان تأثیری در شکل گیری شهر داشته که شهرها بر اساس وجود محلّه‌ها تعریف می‌شده اند (فلامکی، ۱۳۷۴، ۱۳۱). عوامل متعددی مانند عوامل فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، تاریخی، جغرافیایی- اقلیمی، دفاعی- نظامی می‌توانست موجب پیدایش تجمع گروه‌های انسانی در جهت تأمین نیازهای مشترک و زندگی آن‌ها در قلمرو فضایی مشخص و دارای مرزها و حدود معین کالبدی شود و به این ترتیب مفهوم محلّه تجلی کالبدی و عینیت یابد (سلطان زاده، ۱۳۶۷، ۱۲۲؛ توسلی، ۱۳۷۶، ۸؛ حبیبی، ۱۳۸۰، ۴۸).

۲- طرح مسئله:

با تحولاتی که در نظام اجتماعی و اقتصادی کشور به خصوص از اواخر دوره قاجار و اوائل دوره پهلوی اول اتفاق افتاد، نظام شهرسازی کشور دچار تغییر شد و به همراه آن مفهوم محلّه نیز دچار تغییر و تحول شد. مداخلات گسترده کالبدی در این دوره در بافتهای تاریخی شهرهای کشور، باعث تغییرات گسترده در ساختار کالبدی و اجتماعی محلات تاریخی گردید. مشکلات موجود در رابطه با محلّه‌ها را می‌توان به چند دسته اصلی تقسیم کرد:

- تغییرات در ساختار کالبدی محلّه: ورود خودرو و سهولت امکان حرکت آن، باعث تخریب فضای کالبدی محلات تاریخی به ویژه مراکز محلّه ای و تضعیف قلمرو محلّه ای در بافتهای جدید گردید.
- تغییرات در ساختار اجتماعی محلّه: با تغییر ساختار کالبدی و تقسیمات متمرکز محلّه ای به مجموعه ای از لایه های غیرمتمرکز، شبکه های مختلفی از روابط اجتماعی گذرا جایگزین همبستگی های اجتماعی متمرکز شد.
- عدم کارایی طرحهای توسعه شهری در شکل گیری محلّه‌ها: تعریف اغلب برنامه‌ها و طرح‌های توسعه شهری از قبیل طرح‌های جامع و تفصیلی از واژه «محلّه» همان «واحد همسایگی» غربی است و محدوده ای که بین چند خیابان قرار گرفته به عنوان محلّه (محلّه قراردادی) شناخته می‌شود و بر اساس جمعیت پذیری محدوده، نیازهای عملکردی و خدماتی آن در مرکز فیزیکی چنین محدوده ای پیشنهاد می‌شود. در حالیکه در واقعیت، کاربریهای خدماتی مورد نیاز این واحد شهری در مکان پیش بینی شده شکل نمی‌گیرد.
- عدم تعریف صحیح و هماهنگ از مفهوم محلّه بین شهرداری‌ها، سازمان‌های مرتبط با امور شهری و مردم: شهرداری‌ها برای خدمات رسانی مناسب‌تر و بهتر به مردم به منطقه بندی، ناحیه بندی و از جمله محلّه بندی شهرها می‌پردازند. ولی در بیشتر موارد این تقسیمات با تقسیم بندی طرح‌های توسعه شهری و تقسیم بندی ادارات و نهادهای

دیگر دست اندر کار امور توسعه شهری منطبق نیست. همچنین تعاریف نهادها و سازمان‌ها از محله نیز با تعریفی که ساکنین از محله دارند قابل سوال و بررسی است. مشکل اخیر عامل مهمی است که باعث تشتت آراء در تعریف محله شده است. مجموع مسایل و مشکلات موجود باعث گردیده مردم نسبت به محیط شهری که در آن زندگی می‌کنند احساس هویت مکانی ندارند. از مهم ترین تبعات این موضوع، نداشتن درک درست ساکنین از مکان زندگی خود، از بین رفتن حس همبستگی اجتماعی، عدم احساس تعلق به محیط شهری و در نتیجه عدم مسئولیت پذیری، عدم مشارکت شهروندان در محیط زندگی‌شان است. همچنین رفتار فضایی مردم در محیط شهری تا حدود زیادی تحت تاثیر ادراک و تصاویر ذهنی آن‌ها از ساختار محیط است (Downs & Stea, 1973). استفاده از امکانات و خدمات محله ای نیز بر اساس این ادراک استوار است. تفاوت تعریف از محله - در بین ساکنین و متخصصین شهری - باعث مشکلاتی در استفاده از خدمات شهری خواهد گردید. مردم به گونه ای در فضاهای محله ای رفتار می‌کنند که متفاوت از نگاه برنامه ریزان و مدیران شهری است و با نظمی که آن‌ها سعی در پیاده کردن در محیط شهری دارند متفاوت است.

در زمینه نقشه شناختی ساکنین از محله و اینکه آن‌ها چگونه محله‌شان را تعریف می‌کنند در ایران مطالعات بسیار اندکی به صورت عملی انجام شده ولی مطالعاتی که در کشورهای غربی انجام شده نشان می‌دهد که تعریف مردم از محله متفاوت از تعریفی است که سازمانهای مختلف شهری از محله دارند. (Coulton et al., 2001: 371) بنابراین ضرورت تحقیق پیرامون مفهوم محله ای که مردم آن را ادراک می‌کنند با محله ای که به صورت قراردادی شهرداری‌ها تعریف می‌کنند، اهمیت می‌یابد. رویکردی که تحقیق حاضر در مطالعه مفهوم محله دارد، بررسی مفهوم محله از دیدگاه دو حوزه روان شناسی محیط^۱ و شهرسازی است. تفاوت اساسی و بنیادی بین دو نگرش، نگاه از بالا به پایین توسط متخصصین و دست اندرکاران امور شهری که محله را به عنوان یک ساختار فضایی سازمان دهنده شهر و یک سلول نظم دهنده می‌بینند و نگاه از پایین به بالا توسط ساکنین محله‌ها که آن را به عنوان مکان زندگی اجتماعی خود می‌شناسند، فرضیه اصلی تحقیق را تشکیل می‌دهد. سوالات اصلی تحقیق به صورت زیر است: سوال اول خصوصیات مشترک و جمعی ادراک ساکنین از محله چگونه است؟ تا چه حد قابلیت تصور نقشه شناختی محله بین ساکنین، جمعی و دارای خصوصیات مشترک است؟ و سوال دوم میزان ارتباط و همپوشانی محله ای که مردم در ذهن خود دارند (نقشه شناختی ساکنین از مرزهای محله) با مرزهای محله قراردادی (محله بندی شهرداری‌ها) چگونه است؟

۳- مفهوم محله:

در مطالعات تخصصی که مفهوم محله را مورد بررسی قرار می‌دهد می‌توان دو نگرش اصلی را در تعریف محله

بیان کرد.

الف - محله به عنوان واحدی کالبدی - فضایی: در این نگرش با تاکید بر مفاهیم فضایی، محله تشکیل شده از عناصر کالبدی مختلف از جمله واحدهای مسکونی، خدماتی و شبکه ارتباطی است که سکونت و مجموعه ای از فعالیتهای

مرتبط در فضاهای مختلف محله اتفاق می‌افتد. درچنین نگرشی محله می‌تواند زمینه و بستری را برای روابط و پیوندهای اجتماعی بین ساکنین ایجاد نماید. مفهوم واحد همسایگی غربی با تاکید بر مفاهیم کالبدی- فضایی با چنین نگرشی معنا پیدا می‌کند. در این نگاه محله می‌تواند با یک کاربری شاخص تعریف شده و شعاع عملکرد فعالیت این کاربری، مرزهای محله را مشخص می‌کند. مانند محله‌هایی که توسط برنامه ریزان شهری به وسیله حوزه عملکرد مدارس تعریف می‌گردد. همچنین محله بر اساس ارتباط آن با یک یا چند از سازمانهای خدمات دهنده یا نهادها و ارگان محلی تعریف می‌شود. مانند محله‌هایی که به وسیله حوزه های انتخاباتی، حوزه های عملکرد پلیس، پارک‌ها، ایستگاههای حمل و نقل عمومی، نواحی تحت پوشش خدمات اجتماعی و فرهنگی و یا مدیریت محلی و شهرداری‌ها مرزهای آن‌ها تعیین و تعریف می‌شود (شعبه، ۱۳۸۲؛ سعید نیا، ۱۳۸۵).

ب- محله به عنوان واحدی اجتماعی و کالبدی- فضایی: در این نگرش جنبه های اجتماعی و کالبدی- فضایی محله توأمان در تعریف محله نقش دارند. این نگرش نسبت به نگرش قبلی مفهوم جامع‌تری از محله را مد نظر قرار می‌دهد. مفهوم اجتماعی، محله به وسیله مجموعه ای از ارتباطات و تعاملات اجتماعی تعریف می‌شود. محله فرم اولیه سازمان اجتماعی است و افرادی را شامل می‌گردد که دارای ریشه و تاریخ مشترک می‌باشند. کنش و تعامل متقابل در محله زمینه همکاری و صمیمیت و احساس تعلق و همکاری را به وجود می‌آورد. نگرش اجتماعی به مفهوم محله به صورت قوی در مفهوم محله ای در تاریخ شهرنشینی در ایران وجود داشته است (اشرف، ۱۳۵۳؛ سلطان زاده، ۱۳۶۷؛ توسلی، ۱۳۷۶: ۸ برخی از اندیشمندان غربی نیز به مفهوم اجتماعی محلات در نظام شهرنشینی در غرب توجه نشان داده‌اند) Keller, ۱۹۶۸; Lee, ۱۹۶۸; Rapoport, ۲۰۰۱, Chaskin, ۱۹۹۵. در حال حاضر برنامه ریزی محله مبنای نقش مهمی را در برنامه‌ها و طرحهای محلی در شهرها و جایگاه مهمی را در امر توسعه شهری در شهرسازی غرب بر عهده دارد، به طوریکه از محلات شهری به عنوان کلید توسعه شهری، مشارکت مردم و هویت بخشی به محیطهای شهری یاد می‌شود (Rohe, ۲۰۰۹; Rapoport, ۲۰۰۱; Urban Task Force, ۱۹۹۹; Hester, ۱۹۸۴).

۴- مفهوم نقشه شناختی^۳

مجموعه ای از تصاویر ذهنی مرتبط بر گرفته از محیط یک مدل ذهنی یا نقشه شناختی از آن محیط را به وجود می‌آورد. نقشه شناختی نوعی ارائه و بازنمایی ذهنی از محیط و منعکس کننده ادراک فردی از یک مکان است. نقشه شناختی پیوندی بین فکر انسان و محیط کالبدی برقرار می‌سازد و ساختاری است که اطلاعات شخصی از محیط را سازمان بندی و نگهداری می‌کند و به این صورت نقشه های ذهنی قابلیت جهت یابی در یک محیط را به شخص می‌دهد (بحرینی، ۱۳۷۷: ۲۱۹؛ لنگ، ۱۳۸۱ و Chaskin, ۱۹۹۵, ۲۰۰۵ Cowan). محققین می‌گویند که نقشه های شناختی با تجربه فردی مرتبط هستند (لنگ، ۱۳۸۱، ۱۵۴). بنابراین نقشه های شناختی افراد مختلف از شهرها و ساختمان‌ها از لحاظ اندازه، محتوا و دقت متفاوت است؛ در عین حال نقشه شناختی جمعی^۴ وجود دارد که در میان

گروهی از مردم مشترک است.^۵ بررسی و مطالعه نقشه شناختی مردم از شهر یا قسمتهایی از شهر می‌تواند در مقیاس و سطوح مختلفی (کل شهر یا یک بخش یا محله شهری یا فضاهای شهری مختلف در سطح شهر) انجام شود.

۵- نقش و جایگاه محله در فرآیند ادراک و تصویر ذهنی مردم

هر روز ساکنین محله فضاهای آن را می‌بینند و تفسیر می‌کنند و نقشه‌های شناختی می‌سازند که ارتباطشان را با فضای عملکردی محله و انتخابهای حرکت و رویکردهای تعامل اجتماعیشان را راهنمایی می‌کند. تعیین مرزهای محله در هر مکانی بر اساس میزان تاکید بر خصوصیات و ویژگی‌های تعریف کننده از هر محله است که مبنای تعریف قرار می‌گیرد و مخصوصا چهار جهت مهم هستند: chaskin, ۱۹۹۵ - محله به عنوان یک مکان یا واحدی از فضا که در آن فعالیت‌های متفاوتی اتفاق می‌افتد. - محله به عنوان یک مجموعه از ارتباطات اجتماعی - محله به مثابه واحدی تعریف شده به وسیله ارتباطاتش با فعالیت سازمان‌ها و - محله به مثابه واحد نمادی با یک نام و هویت شناخته شده.

ساکنین ممکن است بر یک جهت از جهات دیگر تاکید کنند و اساسا ادراک ایشان از محله فقط بر روی یکی از این جهات متمرکز شوند. در این میان دو عامل درهم تنیده فضای کالبدی و فضای اجتماعی نقش تعیین کننده ای در تعریف ذهنی ساکنین از محلات دارد و ساکنین در تعریف محله‌شان ممکن است بر یکی از این دو عامل متمرکز شوند (Chaskin, ۱۹۹۵). ساکنینی که محله را به صورت ارتباطات اجتماعی می‌بینند بیشتر متمایل به تشریح یک واحد کوچک‌تر هستند تا آنهایی که آن را به صورت محله قراردادی تعریف شده به وسیله فعالیت نهادها و سازمانها می‌بینند. استفاده از حوزه فعالیت سازمان‌ها در تعریف محله در میان ساکنین رایج نیست (Lee, ۱۹۶۸). همچنین مطالعه ای دیگر نشان داد، مردمی که در محلات حومه و حاشیه شهر زندگی می‌کنند، قلمرو محله را بزرگ‌تر از محلات مرکز شهر ادراک می‌کنند؛ با وجودیکه هر دو گروه پاسخ دهنده به طور برابر توصیفات جزئی از محله ارائه دادند (Hany & Knowles, ۱۹۷۸: ۲۰۱).

همچنین مطالعه ای دیگر نشان داد اغلب ساکنینی که در فعالیتهای محله درگیر هستند از قبیل داشتن مراودات اجتماعی با همسایگان متمایل هستند تا محله را به گونه ای اجتماعی تعریف کنند. همچنین زنان، ساکنین با مدت اقامت بالا و ساکنین با بچه های کوچک همچنین تمایل دارند تا محدوده محلات را کوچک‌تر تعریف کنند؛ از طرف دیگر این موضوع که چگونه ساکنین محلاتشان را تعریف می‌کنند و کدام یک از جهات محله را در نظر گیرند، مقدار زیادی به اینکه آن‌ها چه کسانی هستند و موقعیت اجتماعی ایشان در جامعه شهری بر می‌گردد (Guest and Lee, ۱۹۸۴: ۳۲). در مطالعه ای دیگر محققین سعی کردند به روشی برای تحلیل اطلاعات نقشه های شناختی مردم دست پیدا کنند (Coulton et al., ۲۰۰۱)؛ و در مطالعه ای دیگر به ۴ عامل اصلی که در مشخص کردن مرزهای محله تعریف شده ساکنین تاثیر گذار است اشاره می‌کنند. ویژگی‌های کالبدی و قراردادی محله، عامل طبقه اجتماعی، نژاد و

ترکیب قومی، عامل تهدیدات جنایی ادراک شده از داخل یا خارج از محله و عامل دیگر هویت‌های سمبولیک محله است (Campbell et al., ۲۰۰۹).

اکثر مطالعات انجام شده در غرب اذعان دارند که نتایج تحقیقات با توجه به اینکه تحقیق در یک شهر خاص انجام شده قابل تعمیم نیست و مطالعات هنوز در مرحله روش شناختی است. در مطالعه ای که توسط ثقه الاسلامی و امین زاده (۱۳۸۸) انجام گرفته و ادراک ساکنین از محله قرار دادی طرحهای توسعه شهری (طرح تفصیلی) را مورد بررسی قرار داده است، نتایج نشان می‌دهد محله ای که ساکنین ادراک می‌کنند متفاوت از محله ای است که طرح تفصیلی پیشنهاد می‌دهد بوده و ادراک جمعی و توافق نظر در مورد ویژگی‌های محله قرار دادی طرح تفصیلی بین ساکنینی که در آن زندگی می‌کنند وجود ندارد و از نظر ساکنین محدوده و قلمرو بسیار کوچکتری به عنوان محله ادراک و تعریف می‌گردد.

۶- روش تحقیق

روش تحقیق پیمایشی و روش‌های گردآوری اطلاعات شامل روشهای پرسشنامه و برداشتهای میدانی است.

معرفی نمونه مطالعه

شهر مشهد دارای پیشینه تاریخی طولانی است. در حال حاضر شهر مشهد حدود ۳۰۰ کیلومتر مربع مساحت دارد و بر اساس سرشماری سال ۱۳۸۵، جمعیت شهر حدود ۲٫۵ میلیون نفر می‌باشد. شهرداری مشهد برای مدیریت امور شهری و ارائه خدمات مناسبتر به شهروندان، شهر مشهد را به ۱۳ منطقه و همین مناطق را به ۴۳ ناحیه تقسیم کرده است. همچنین در چند سال گذشته با اهمیت یافتن بحث محله محوری، شهرداری مشهد هر یک از نواحی شهر را به طور متوسط به ۳ محله تقسیم کرده و به این ترتیب شهر مشهد را به حدود ۱۴۰ محله تقسیم کرده است و با تشکیل شورای اجتماعی محلات در اکثر محلات شهری سعی در ارائه خدمات مناسبتر و منسجم کردن تشکلهای مردمی و تقویت مفهوم محله ای دارد.

محلات انتخابی در شهر مشهد

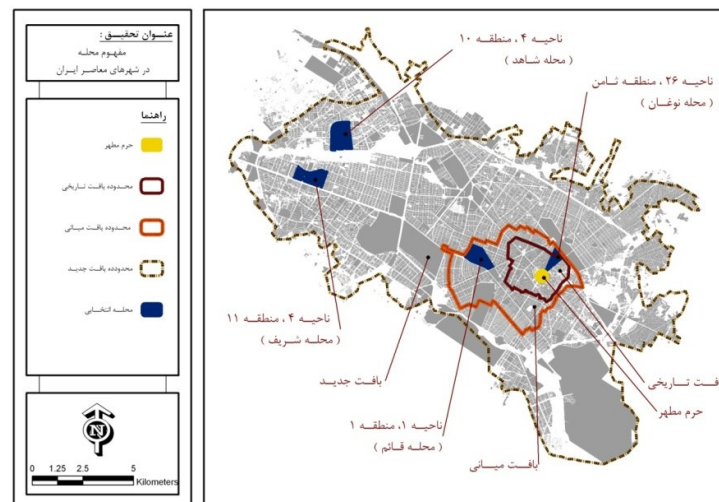
در یک تقسیم بندی کلی می‌توان بافتهای مسکونی شهر مشهد را به سه بخش: بافت درونی (تاریخی)، بافت میانی و بافت بیرونی (جدید) تقسیم بندی نمود. برای انجام تحقیق در بافت تاریخی و میانی هر کدام یک محله انتخاب گردید. سعی گردید محله ای انتخاب شود که نسبت به محلات دیگر در بافت تاریخی و میانی شهر ساختار کالبدی- فضایی و ساختار اجتماعی خود را تا حدود بیشتری حفظ کرده باشد. در بافت تاریخی شهر، محله نوغان انتخاب گردید که در ناحیه ۲ منطقه ثامن قرار گرفته است و به بلوار طبرسی و بلوار کاوه محدود شده است. مساحت محله ۵۲ هکتار و جمعیت آن ۷۸۷۹ نفر است. در بافت میانی شهر، محله قائم انتخاب شد که در ناحیه ۱ از منطقه ۱ واقع شده است و محدود به خیابانهای سناباد، ابن سینا و دانشگاه و احمد آباد و کلاهدوز می‌باشد. جمعیت محله ۱۱۵۵۵ نفر و مساحت محله ۱۰۵ هکتار است. از بافت جدید به دلیل تنوع در این بافت و عوامل گوناگون در شکل گیری آن دو محله انتخاب

شد. محله شاهد از بافت جدید در ناحیه ۱ از منطقه ۱۰ می باشد که از محلات طرحهای آماده سازی زمین می باشد. جمعیت محله ۱۲۵۱۵ نفر و مساحت محله ۱۱۴ هکتار است. خیابان های ادیب نیشابوری، شاهد و بزرگراه امام علی (علیه السلام) از اطراف این محله عبور می کنند. محله دیگر در بافت جدید محله شریف است که در ناحیه ۲ از منطقه ۱۱ واقع شده است. خیابان های قائم مقام فراهانی و بلوار معلم و ستاری و بلوار وکیل آباد در اطراف محله قرار دارند. جمعیت محله ۱۵۲۷۴ نفر و مساحت محله ۱۵۵ هکتار است. به این ترتیب نمونه مطالعاتی شامل ۴ محله از محله بندی شهرداری مشهد می باشد و جامعه آماری تحقیق ساکنین این ۴ محله می باشند. شکل های شماره ۱ و ۲ را ببینید. همچنین با توجه به محله های انتخابی، کاربری زمین در وضعیت موجود برداشت شده است. به منظور بررسی نقشه شناختی ساکنین از پرسشنامه و نقشه ذهنی استفاده شده است.

شکل ۱- موقعیت محلات انتخابی در شهر مشهد

نقشه ضمیمه پرسشنامه در مقیاسی مشخص برای هر ۴ محله در صفحه A۴ چاپ شد و بر روی آن خیابان ها و میدان ها و شناسه های مهم در داخل و اطراف محله نوشته شد. موقعیت منزل هر پاسخ دهنده بر روی این نقشه توسط پرسشگر مشخص می گردید و سپس از او خواسته می شد مرزهای محله خود را بر روی نقشه ترسیم نماید. سوالات پرسشنامه ها در دو بخش اصلی، اطلاعات شخصی و مطالعات ادراکی تنظیم گردید. روش نمونه گیری از هر محله به صورت خوشه ای چند مرحله ای بوده است. برای این منظور هر محله به چندین بلوک تقسیم گردید و از هر بلوک نیز با روش نمونه گیری تصادفی چند خانوار مشخص گردید. تحقیق میدانی در تابستان ۱۳۸۹ انجام شد. به علت آنکه

تاکنون مطالعات مشخصی بر روی نقشه شناختی ساکنین در ایران انجام نگرفته و این تحقیق پیشتاز در این زمینه می‌باشد، بررسی‌ها بیشتر بر روی جمعیت بزرگسال محلات متمرکز شد و جامعه هدف، ساکنین با سن بیش از ۱۵ سال هر محله بودند. نمونه آماری تعداد ۵۰ نمونه در هر محله در نظر گرفته شد^۷ و به این ترتیب در ۴ محله انتخابی تعداد ۲۰۰ پرسشنامه به همراه نقشه ضمیمه توزیع گردید. سعی گردید تعداد نمونه‌ها در جنسیت نمونه و همچنین در طبقه های سنی حتی الامکان به صورت برابر باشد. (جدول شماره ۱) اعتبار تحقیق با استفاده از نظرات اصلاحی صاحب نظران و کارشناسان در مورد سوالات پرسشنامه مورد تایید قرار گرفت و از آزمون مقدماتی پرسشنامه نیز استفاده گردید. برای پایایی تحقیق از روش آزمون-آزمون مجدد استفاده گردید. به این منظور نمونه کوچکتری انتخاب گردید و پرسشنامه‌ها بین آنها توزیع گردید. جوابهای بدست آمده مانند نمونه اصلی و دارای ضریب همبستگی بالایی بود. اطلاعات حاصل از پرسشنامه‌ها به وسیله نرم افزارهای SPSS ۱۵ و GIS ver.۹.۳ مورد تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱- اطلاعات کلی ساکنینی که در نظر سنجی تحقیق مشارکت داشته‌اند.

متغیر	تعداد کل پرسشنامه‌ها	تعداد کل پرسشنامه‌ها (درصد)
جنسیت	مرد	۱۰۹ (۵۴٫۵٪)
	زن	۹۱ (۴۵٫۵٪)
	کل	۲۰۰ (۱۰۰٪)
سن	۱۵-۲۴	۴۴ (۲۲٪)
	۲۵-۳۴	۴۶ (۲۳٪)
	۳۵-۴۴	۴۴ (۲۲٪)
	۴۵-۵۴	۳۵ (۱۷٫۵٪)
	۵۵ به بالا	۳۱ (۱۵٫۵٪)
	کل	۲۰۰ (۱۰۰٪)
	میزان تحصیلات	سیکل و زیر سیکل
دیپلم و فوق دیپلم		۹۱ (۴۵٫۵٪)
لیسانس		۲۸ (۱۴٪)
فوق لیسانس و دکترا		۳ (۱٫۵٪)
دانشجو		۷ (۳٫۵٪)
کل		۲۰۰ (۱۰۰٪)
شغل	آزاد	۶۳ (۳۱٫۵٪)
	کارمند	۲۹ (۱۴٫۵٪)
	محصل	۲۴ (۱۲٪)
	خانه دار	۵۹ (۲۹٫۵٪)
	بازنشسته	۲۱ (۱۰٫۵٪)
	بیکار	۴ (۲٪)
	کل	۲۰۰ (۱۰۰٪)
مدت زمان سکونت	زیر ۵ سال	۵۴ (۲۷٪)
	۵-۱۴	۵۹ (۲۹٫۵٪)
	۱۵-۲۴	۴۲ (۲۱٪)
	۲۵-۳۴	۲۵ (۱۲٫۵٪)
	بالای ۳۵	۲۰ (۱۰٪)
	کل	۲۰۰ (۱۰۰٪)
متولد شهر	متولد شهر	۱۶۱ (۸۰٫۵٪)
	مهاجر از سایر نقاط	۳۹ (۱۹٫۵٪)
	کل	۲۰۰ (۱۰۰٪)

۷- نتایج پرسشنامه‌ها و نقشه‌های شناختی

برای مشخص کردن اینکه در حال حاضر واژه محله برای مردم چه معنایی دارد و دریافت ادراک جمعی و توافق نظر در مورد ویژگی‌های محله ای، سوالات زیر در پرسشنامه مطرح شد: ۱ آیا احساس می‌کنید در یک محله زندگی می‌کنید؟ ۲ نام محله شما چیست؟ ۳ مرکز محله شما کجاست؟ ۴ مهم ترین شناسه مکانی محله شما چیست؟ ۵ آیا مسجد محله خود را می‌شناسید؟ همچنین در سوال ۶ اطلاع ساکنین از برنامه های شهرداری برای محلات شهر پرسیده شد. توضیح آنکه پاسخ سوال اول و ششم به صورت (بله) یا (خیر) در نظر گرفته شده بود. سوال ۷ قلمرو محله شما کجاست؟ برای پاسخ سوال ۷ از ترسیم نقشه شناختی ساکنین از مرزهای محله استفاده گردید و پاسخ سایر سوالات در پرسشنامه قید شد.

تجزیه و تحلیل اطلاعات پرسش نامه‌ها نشان می‌دهد درصد بالایی از افراد پاسخ مثبت به احساس زندگی در محله را داشتند و اکثریت پاسخ دهندگان سعی می‌کنند محل زندگی خود را در قالب یک قلمرو محله ای تعریف کنند و به این ترتیب خود را به یک مکان خاص پیوند زنند. تعداد پاسخ‌های مثبت حدود ۹۰ درصد.

نتایج بررسی در مورد نام محله نشان می‌دهد در محله نوغان حدود نصف ساکنین (۵۴٪) به نام نوغان-که نام تاریخی محله است- اشاره کرده‌اند. در محله قائم به اسامی مختلفی اشاره شده و بیشترین مورد به احمدآباد (۳۰٪) اشاره شده که نام خیابان مهمی است که در جنوب محله قرار گرفته است. در محله شاهد نیز تشت آراء وجود دارد و بیشترین مورد به قاسم آباد (۵۴٪) اشاره شده که به محدوده ای وسیع اطلاق می‌شود و یک منطقه شهری است و قلمروهای محله ای زیادی در آن قرار گرفته است و نام یک محله خاص نیست. در محله شریف نیز بیشترین درصد گفته شده (۶۴٪) به نام صدف اشاره کرده‌اند. به این ترتیب جز در بخشی از محله شریف (با نام صدف) و تا حدودی محله نوغان، مقدار نما در محلات دیگر کم و نسبت تغییر زیاد است. (جدول شماره ۲)

نتایج در مورد سوال سوم یعنی مرکز محله نشان می‌دهد که در بیشتر محلات مقدار نما کم و نسبت تغییر زیاد و در نتیجه تشت آراء در زمینه مکان قرار گیری مرکز محله در بین ساکنین دیده می‌شود. در تمامی محلات کمتر از نیمی از ساکنین در مورد مکان مرکز محله توافق دارند. در محله نوغان گذر نوغان با مقدار نما ۳۲ درصد، محله قائم خیابان قائم با نما ۲۶ درصد و در محله شاهد چهارراه مخابرات با نما ۳۰ درصد می‌باشد. در محله شریف- با توافق بیشتر نسبت به محلات دیگر- با ۴۶٪ پاسخ مثبت به خیابان صدف به عنوان مرکز محله اشاره شده که خیابانی است که کاربریهای محلی در اطراف آن شکل گرفته است. (جدول شماره ۲) در پاسخ به ذکر شناسه مکانی محله نیز مقدار نما در محلات کم و نسبت تغییر زیاد می‌باشد و تشت آراء در زمینه مهم ترین شناسه مکانی محله در بین ساکنین دیده می‌شود. بیشترین توافق در مورد شناسه مکانی محله کمتر از ۳۰٪ پاسخ‌ها می‌باشد. در محله نوغان حرم مطهر با نما ۲۶ درصد، در محله قائم مسجد قائم با مقدار نما ۱۶ درصد، در محله شریف کاربری‌های اداری سازمان اطلاعات و

زندگانی مرکزی با مقدار نما ۲۲ درصد و در محله شاهد مساجد محله با نما ۱۴ درصد نقش مهم ترین شناسه های مکانی محله را دارند. (جدول شماره ۲)

در پاسخ به سوال ۵ یعنی آشنایی و شناخت مسجد محله تعداد پاسخ های مثبت زیاد بود و در تمامی محلات بیش از نصف ساکنین جواب مثبت داده بودند به این ترتیب مساجد در اذهان مردم جایگاهی ویژه دارد. (نوغان ۸۰٪، قائم ۷۰٪، شاهد ۷۲٪، شریف ۵۸٪) در سوال ششم میزان آشنایی و شناخت مردم از برنامه های شهرداری پرسیده شد که نتایج نشان دهنده شناخت بسیار ضعیف مردم از برنامه های شهرداری است و در همه محلات کمتر از ۲۵ درصد ساکنین به این سوال جواب مثبت داده اند. (نوغان ۱۴٪، قائم ۲۶٪، شاهد ۲۲٪، شریف ۲۳٪). در مورد سوال شماره ۷ یعنی قلمروی محله (سوال اصلی دوم تحقیق) از نقشه شناختی ساکنین از مرزهای محله و مقایسه آن با مرزهای محله قراردادی شهرداری استفاده شد. از سوال شوندگان خواسته شد تا قلمروی محله ای را که در ذهن دارند بر روی نقشه ای که ضمیمه پرسش نامه ها در نظر گرفته شده بود، مشخص کنند. برای تحلیل اطلاعات، دو معیار در نظر گرفته شد. اول درصد مساحت قلمروی محله که توسط پاسخ دهنده تعیین شده بود نسبت به کل محله قراردادی که مرزهای آن همان مرزهای محله قرار دادی شهرداری بود محاسبه گردید سپس میانگین کلیه این سطوح محاسبه شد.

جدول ۲- درصد و نظرات ساکنین در ۴ محله مشهد

جدید	میانمی	تاریخی		نوع بافت و محلات متغیرها
		محله قائم، ناحیه ۱، منطقه ۱	محله نوغان، ناحیه ۲، منطقه ثامن	
محله شاهد، ناحیه ۱، منطقه ۱۰	محله شاهد، ناحیه ۱، منطقه ۱۰	محله قائم، ناحیه ۱، منطقه ۱	محله نوغان، ناحیه ۲، منطقه ثامن	پاسخ مثبت به احساس زندگی در محله
۸۸٪	۹۴٪	۹۴٪	۹۲٪	
بیشترین توافق در نام محله	بیشترین توافق در نام محله	بیشترین توافق در نام محله	بیشترین توافق در نام محله	
۶۴٪ (صاف)	۵۴٪ (قاسم آباد)	۳۰٪ (احمدآباد)	۵۴٪ (نوغان)	
بیشترین توافق در مرکز محله	بیشترین توافق در مرکز محله	بیشترین توافق در مرکز محله	بیشترین توافق در مرکز محله	
۴۶٪ (خیابان صاف)	۳۰٪ (چهارراه مخابرات)	۳۰٪ (احمد آباد)	۳۲٪ (گذر نوغان)	
بیشترین توافق در نشانه محله	بیشترین توافق در نشانه محله	بیشترین توافق در نشانه محله	بیشترین توافق در نشانه محله	
۲۲٪ (زندگانی مرکزی و اطلاعات)	۱۴٪ (مساجد)	۲۲٪ (مساجد)	۲۶٪ (حرم)	
پاسخ مثبت به شناخت مسجد محله	پاسخ مثبت به شناخت مسجد محله	پاسخ مثبت به شناخت مسجد محله	پاسخ مثبت به شناخت مسجد محله	
۵۸٪	۷۲٪	۷۰٪	۸۰٪	
پاسخ مثبت اطلاع داشتن از برنامه های شهرداری برای محلات	پاسخ مثبت اطلاع داشتن از برنامه های شهرداری برای محلات	پاسخ مثبت اطلاع داشتن از برنامه های شهرداری برای محلات	پاسخ مثبت اطلاع داشتن از برنامه های شهرداری برای محلات	
۲۴٪	۲۲٪	۲۶٪	۱۴٪	

دوم میانگین مساحت نقشه شناختی ساکنین در هر ۴ محله محاسبه گردید. (جدول شماره ۳). نتایج این جدول نشان می‌دهد در همه محلات انتخابی میانگین درصد پوشش نقشه شناختی ساکنین نسبت به قلمرو محله شهرداری حدود یک سوم است. همچنین میانگین مساحت نقشه شناختی ساکنین در محلات انتخابی در حدود یک سوم مساحت محله قراردادی شهرداری می‌باشد. به عبارت دیگر ساکنین قلمرو محله خود را بسیار کوچک‌تر از آنچه در محله بندی شهرداری به عنوان محله تعریف شده ادراک می‌کنند. با وجود آنکه در محله نوغان به علت قدمت و هویت تاریخی محله، در سوالات پرسشنامه‌ها ادراک جمعی بیشتری نسبت به محلات دیگر وجود داشت ولی در بررسی قابلیت تطبیق مرزهای محله قرار دادی شهرداری با مرزهای محله نقشه شناختی ساکنین تطابقی کمتری ایجاد شد. علت اصلی در انتخاب بسیار نامناسب مرزهای محله قراردادی شهرداری مخصوصاً مرز غربی این محله قرار دادی است که در میان بافت مسکونی محله در نظر گرفته شده است. در این محله میانگین درصد پوشش نقشه شناختی ساکنین نسبت به قلمرو محله در طرح تفصیلی حدود ۳۸٪ درصد می‌باشد.

همچنین متغیر دیگری که بررسی شده محدوده مشترک (Common Area) بود. محدوده مشترک محدوده و قلمرویی است که در درصد مشخصی از نقشه های شناختی جواب دهندگان مشترک و جمعی است. در این تحقیق محدوده مشترک یعنی محدوده ای که ۵۰ درصد جواب دهندگان در نقشه های شناختی شان به عنوان محدوده و قلمرو مشترک و جمعی اشاره کرده‌اند.

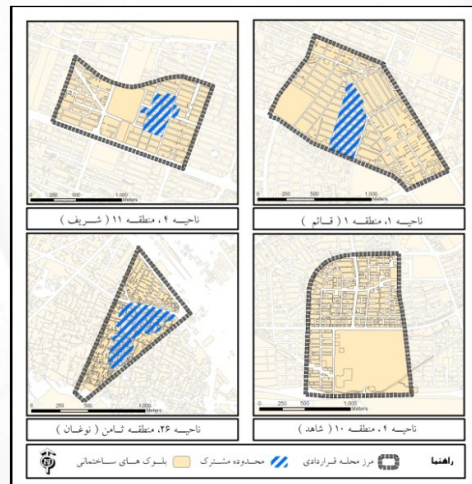
جدول ۳ - مقایسه مرزهای نقشه شناختی ساکنین در مورد قلمرو محله ای و مقایسه آن با محله بندی شهرداری

بافت جدید		بافت میانی		بافت قدیم	نوع بافت و محلات	متغیرها
		شاهد	قائم			
شریف	۱۱۴	۱۵۵	۱۰۵	۵۲	مساحت محله در نقشه محله بندی شهرداری مشهد (هکتار)	
	۴۴,۸	۳۲	۴۵,۱۴	۲۲,۵	میانگین (M) مساحت نقشه شناختی ساکنین (هکتار)	
	۳۲,۷۱	۲۵,۴۷	۳۶,۶۲	۱۳,۳۵	انحراف از معیار (S.D) مساحت نقشه شناختی ساکنین (هکتار)	
	۲,۹۱	۳,۲	۲,۴۴	۳,۹۶	مینیمم مساحت نقشه شناختی ساکنین (هکتار)	
	۱۶۰,۲۸	۱۱۸,۴۲	۱۳۹,۷۹	۶۱,۲۴	ماکزیمم مساحت نقشه شناختی ساکنین (هکتار)	
	حدود ۳۵٪	حدود ۱۸٪	حدود ۳۵٪	حدود ۳۸٪	میانگین درصد پوشش نقشه شناختی نسبت به قلمرو محله در نقشه محله بندی شهرداری مشهد (هکتار)	

نتایج نشان می‌دهد در محله نوغان، محدوده مشترک با مساحت ۱۶,۰۳ هکتار و شامل محدوده پیرامونی گذر نوغان، در محله قائم، محدوده مشترک با مساحت ۱۳,۲ هکتار و شامل محدوده پیرامونی خیابان قائم و در محله شریف، محدوده مشترک با مساحت ۱۲,۴ هکتار و شامل محدوده پیرامونی خیابان صدف در نقشه های شناختی ساکنین شناخته شده است. در محله شاهد هیچ گونه محدوده مشترکی بین جواب دهندگان مشخص نگردید. این موضوع همچنین نشان دهنده اهمیت مراکز محله ای (در هر سه محله) در نقشه های شناختی ساکنین است. (شکل شماره ۳)

شکل ۳- مشخص کردن محدوده مشترک در ۴ محله انتخابی

۸- بحث و تحلیل

نتایج نشان می‌دهد در محلات قراردادی مورد مطالعه نمی‌توان به یک نقشه شناختی جمعی دست پیدا کرد و ادراک ساکنین بیشتر فردی است تا جمعی. در محله نوغان و همچنین در بخشی از محله شریف با نام «صدف» در جوابهای سوالات پرسشنامه‌ها اشتراک و اجماع بیشتری در بین جوابهای ساکنین نسبت به دو محله دیگر دیده می‌شود در محله نوغان به علت وجود قدمت و تاریخچه و وجود مرکز محله ای گذر نوغان محله با هویت کالبدی- فضایی تعریف می‌شود و در محله شریف بخشی از محله با نام صدف، با مرکز محله ای خیابان صدف و با هویت کالبدی- فضایی خاص خود تعریف می‌شود. در بقیه محلات مورد مطالعه توافق در زمینه نام محله، مرکز محله، شناسه مکانی محله و قلمرو و مرزهای محله بین ساکنین وجود ندارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد مرزبندی انجام شده توسط شهرداری مشهد در مورد محلات به درستی انجام نشده و باید محلات قراردادی شهرداری به نوعی دیگر تقسیم گردد و هر محله به چند محله کوچکتر تقسیم گردد و مرزهای محلات تدقیق شود.

محلّه مفهومی اجتماعی و کالبدی- فضایی است که هر دو این مفاهیم در تعریف آن نقش دارند. ابعاد کالبدی و اجتماعی محلّه رابطه پویایی با یکدیگر دارند. ویژگی‌های کالبدی محلّه با توجه به ویژگی‌های متفاوت اجتماعی شکل می‌گیرد و فرم کالبدی محلّه می‌تواند بر ادراک جمعی ساکنین از محلّه تاثیر گذار باشد. مفهوم اجتماعی محلّه به صورت ارتباطات و تعاملات اجتماعی ساکنین در مکانی مشخص شکل می‌گیرد. در بعضی محلات تعامل اجتماعی قوی بین ساکنین به صورت همبستگی و اتحاد اجتماعی وجود دارد. عوامل اجتماعی مختلفی مانند نژاد، دین، خاستگاه مشترک، نوع فعالیت از عوامل مهم در ایجاد همبستگی اجتماعی‌اند، و تنها در چنین صورتی است که مفهومی قوی از محلّه شکل می‌گیرد. در برخی محلات (بیشتر محلات مسکونی جدید) تعامل اجتماعی ساکنین ضعیف‌تر است و بیشتر به صورت روابط اجتماعی و آشنائی افراد با هم به خصوص در سطح مساجد محلّه و مراکز فعالیت محلّه ای شکل می‌گیرد. مفهوم کالبدی- فضایی محلّه به صورت مجموعه ای از عوامل کالبدی از قبیل ویژگی‌های بافت، مرکز محلّه، مرزهای محلّه و شناسه های مهم محلّه خود را نشان می‌دهد. در این میان مرکز محلّه نقش بسیار مهمی در ادراک ساکنین از محلّه بر عهده دارد. محلّه ای که دارای مرکز و هسته تاریخی باشد یا روستایی که به علت گسترش شهری در داخل محدوده شهر قرار گرفته و هسته اولیه ایجاد یک محلّه شهری شده است و یا محلّه ای که دارای مرکزی قوی و منسجم به همراه عملکردهای مختلف محلّه ای و یا دارای مرزهای مشخصی باشد، سبب می‌شود تا مفهوم قوی‌تری از محلّه در ادراک ساکنین شکل گیرد. در برخی محلات عامل کالبدی- فضایی ضعیف‌تر است. به طور نمونه مرکز محلّه، به صورت مجموعه ای از فعالیت‌های مقیاس محلی به اطراف خیابانهای محلّه منتقل شده است. در چنین حالتی ساکنین محلّه را با نزدیک‌ترین مرکز فعالیتی و بر اساس خیابانهای محلّه ای تعریف می‌کنند که این به نوعی ابتدائی‌ترین تعریف از محلّه است. مسلماً در چنین حالتی مفهومی ضعیف‌تر از محلّه نیز در ادراک ساکنین شکل می‌گیرد (شکل شماره ۴).

شکل ۴- تاثیر مراکز محلّه ای در مرزهای نقشه شناختی ساکنین از محلّه. در چنین الگویی محلّه بر اساس نزدیک‌ترین مرکز فعالیتی که اغلب در یکی از خیابانهای محلّه شکل می‌گیرد، تعریف می‌شود.

۹- نتیجه گیری:

با همه تغییراتی که در ساختار فضایی شهرها نسبت به گذشته انجام شده، محلّه نقش و جایگاه خود را در تصویر ذهنی مردم دارد. مردم محلّه را مکانی می‌دانند که بعد از خانه، مهم‌ترین شکل مکان زندگیشان می‌باشد و رویکردی احساسی نسبت به آن دارند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که محلّه ادراکی مردم کاملاً متفاوت با محلات قراردادی است که شهرداری‌ها آن را تعریف می‌کنند. از نظر مردم محلّه قلمرویی مسکونی است که با مفاهیم اجتماعی و مکانی تعریف می‌شود در حالی که از نظر شهرداری‌ها محلّه مفهومی فضایی است و با مرزهایی مشخص تعریف می‌گردد. در مرزبندی

محلات باید عوامل اجتماعی، کالبدی، تاریخی هویت دهنده به محله شناسایی گردد و بر اساس آن نظام محله بندی تعیین گردد. در بعضی محلات مسکونی عامل اجتماعی به صورت همبستگی اجتماعی بین ساکنین دیده می شود که غالباً چنین محلاتی ساختار کالبدی-فضایی مشخصی نیز دارند. در چنین حالتی نظام محله بندی باید بر اساس ساختار اجتماعی و فرهنگی محله انجام گیرد. در محلاتی که عامل اجتماعی برای پیوند میان افراد به صورت بالقوه وجود ندارد باید با تأکید بر مراکز فعالیتی موجود، محله بندی ها انجام گیرد. مرکز محله در ذهن ساکنین نقش و جایگاه خاصی دارد و یک عامل مهم فضایی در نقشه شناختی مردم از محله شان است چرا که نیازهای روزمره مردم و ارتباطات اجتماعی میان ساکنین توسط این مراکز تامین می شود. اگر در چنین مراکزی، مسجد محله ای نیز وجود داشته باشد می توان با مرکزیت مسجد، قلمرو محلات را مشخص نمود. بنابراین در مرز بندی محلات باید ابتدا این مراکز مشخص گردد. اگر این مراکز به صورت فضاهای شهری در مقیاس محله برنامه ریزی و طراحی گردد در جهت تقویت تعاملات اجتماعی نیز می تواند موثر باشد. به این ترتیب محلات قراردادی فعلی شهرداری ها باید به چندین محله کوچکتر تقسیم گردد. ایجاد مدیریت محله ای و واگذار کردن بعضی امور محله به چنین مدیریتی به ایجاد مدیریت نامتمرکز شهری و تقویت مرزهای محله و تصویر ذهنی مردم و مشارکت آن ها در محله شان کمک می کند.

سپاس گذاری: در اینجا از زحمات سرکار خانم مهندس مهسا یغمایی در تهیه مقاله حاضر تشکر می نمایم.

منابع:

- ۱- اشرف، احمد (۱۳۵۳)، *ویژگی‌های شهرنشینی در ایران دوره اسلامی*، نامه علوم انسانی، شماره ۴، دوره اول، تهران.
- ۲- بحرینی، سید حسین (۱۳۷۷)، *فرآیند طراحی شهری*، دانشگاه تهران، تهران.
- ۳- توسلی، محمود (۱۳۷۶)، *اصول و روشهای طراحی شهری و فضاهای مسکونی در ایران جلد اول*، چاپ چهارم، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، تهران.
- ۴- تقه الاسلامی، عمید الاسلام (۱۳۸۷)، *رویکردی تحلیلی به مفهوم محله در شهرهای معاصر ایران*، رساله دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران.
- ۵- تقه الاسلامی، عمید الاسلام و بهناز امین زاده (۱۳۸۸)، *رویکردی تحلیلی به شناخت مفهوم محله در شهرهای معاصر ایران*، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۹، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.
- ۶- حبیبی، سید محسن (۱۳۸۰)، *از شار تا شهر (تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی آن، تفکر و تاجر)*، چاپ سوم، دانشگاه تهران، تهران.
- ۷- دواس، دی. ای (۱۳۸۳)، *پیمایش در تحقیقات اجتماعی*، ترجمه هوشنگ نایی، نشر نی، تهران.
- ۸- زیاری، کرامت اله (۱۳۸۴)، *برنامه ریزی کاربری اراضی شهری*، چاپ دوم، دانشگاه یزد، یزد.
- ۹- سلطان زاده، حسین (۱۳۶۷)، *مقدمه ای بر تاریخ شهر و شهرنشینی در ایران*، چاپ دوم، امیر کبیر، تهران.
- ۱۰- سلطان زاده، حسین (۱۳۶۸)، *واحدهای و محله های مسکونی در شهرهای ایران (جلد سوم)*، به کوشش محمد یوسف کیانی، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.
- سعید نیا، احمد (۱۳۸۵)، *کتاب سبز راهنمای شهرداریها (نظام مراکز شهری و فضاهای مسکونی)*، چاپ دوم، سازمان شهرداریهای کشور، تهران.
- ۱۱- شهرداری مشهد (۱۳۸۸)، *نقشه محلات، ناحیه‌ها و مناطق شهر مشهد*، معاونت فرهنگی و اجتماعی شهرداری مشهد، مشهد.
- ۱۲- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۲)، *مقدمه ای بر برنامه ریزی شهری*، چاپ سیزدهم، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران.
- ۱۳- فلامکی، محمد منصور (۱۳۷۴)، *باز زنده سازی بناها و شهرهای تاریخی*، چاپ سوم، دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۴- لنگ، جان (۱۳۸۱)، *آفرینش نظریه معماری: نقش علوم رفتاری در طراحی محیط*، ترجمه علیرضا عینی فر، چاپ اول، دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۵- لینچ، کوین (۱۳۷۴)، *سیمای شهر*، ترجمه منوچهر مزینی، چاپ سوم، دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۶- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، *آمار بلوک‌های جمعیتی شهر مشهد*.

[۱۷] Alexander, C., S., Ishikawa and M., Silverstein (۱۹۷۷), *A Pattern Language: Towns, Buildings, construction*, Oxford University Press, New York.

[۱۸] Campbell, E., J. R. Henly, D. S. Elliott and K. Irwin (۲۰۰۹), *Subjective Constructions of Neighborhood Boundaries: Lessons From A Qualitative Study of Four Neighborhoods*, Journal of Urban Affairs, Vol. ۳۱, No.۴.PP.۴۶۱-۴۹۰.

[۱۹] Chaskin, R.J. (۱۹۹۵), *Defining Neighborhood: History, Theory and Practice*, The chapin Hall center for children at the university of Chicago, Chicago.

- [۲۰] - Congress for the new urbanism(۱۹۹۶) , *charter of the new urbanism*. Accessed april ۱۵,۲۰۱۰ from <http://www.cnu.org/charter.html>
- [۲۱] Coulton, C., J. , Korbin, T. ,Chan and M. Su (۲۰۰۱) , “*Mapping Residents' Perception of Neighborhood Boundaries :A methodological note*”, *American Journal of Community Psychology*, Vol. ۲۹, No.۲. pp.۳۷۱-۳۸۳.
- [۲۲] Cowan, R.(۲۰۰۵) ,*The Dictionary of Urbanism*, streetwise press, London.
- [۲۳] Downs, R. M. and Stea, D.(۱۹۷۳) , *Cognitive maps and spatial behavior: Process and Products* . In R. M. Downs and D. Stea(Eds.), *Image and Environment: cognitive mapping and spatial behavior* , PP. ۸-۲۶, Chicago , Aldine Transation.
- [۲۴] Guest, A. M. and B.A. Lee (۱۹۸۴) , “*How urbanites define their neighborhoods*”, *Population and Environment*, Vol. ۷, No.۱.pp.۳۲-۵۶.
- [۲۵] Keller, S.(۱۹۶۸) , *The urban neighborhood: A sociological perspective*, New York: Random House.
- [۲۶] Haney, W. G. and E.C. Knowles (۱۹۷۸) , “*Perception of Neighborhood by city and suburban residents*”, *Human Ecology*,Vol.۶,No.۲, pp.۲۰۱-۲۱۴.
- [۲۷] Hester, R. T. (۱۹۸۴) , *Planning Neighborhood Space with People*, University of California, Berkeley.
- [۲۸] Lee, T. (۱۹۶۸) , “*Urban neighborhood as a socio-spatial schema*”, *Human Relations*,Vol.۲۱,No.۳. pp.۲۴۱-۲۶۷.
- [۲۹] Lee, B. A. and K.E., Campbell (۱۹۹۷) , *Common Ground? Urban neighborhoods as survey respondents see them*, *Social Science Quarterly*, Vol.۷۸, No.۴, pp.۹۲۲-۹۳۶.
- [۳۰] Lee, T. (۱۹۶۸) , *urban neighborhood as a socio-spatial schema*, *Human Relations*, vol.۲۱, No.۳.
- [۳۱] Mumford , L. ,(۱۹۶۱) , *The city in history; its origins , its transformations, and its prospects*, Fine Communication.
- [۳۲] Perry, C. ,A. (۱۹۲۹) ,*The neighborhood unit*, *Regional Plan of New York and its Environs* , Volume ۷ , Retrired aguest ۱۵,۲۰۱۱ from <http://codesproject.asu.edu/node/۱۱>.
- [۳۳] Rapoport, A. (۲۰۰۱) ,*The role of neighborhoods in the success of cities*, paper presented at the WSE symposium “*Defining success of the city in the ۲۱ century*”, Berlin.
- [۳۴] Rohe , William, M. (۲۰۰۹) , *From Local to Global, one Hundred Years of Neighborhood Planning*, *Journal of the American Planning Association*, Vol.۷۵, No.۲.,PP.۲۰۹-۲۳۰.
- [۳۵] Smith , M. E.(۲۰۱۰) , *The archaeological study of neighborhoods and districts in ancient cities* , *Journal of Anthropological Archaeology* , Vol.۲۹ , Issue ۲, PP. ۱۳۷-۱۵۴.
- [۳۶] Urban Task Force (۱۹۹۹) , *Towards an Urban Renaissance*, Final Report, HMSO, London.

پی نوشت ها:

^۱ Environment Psychology

^۲ Neighborhood Based Planning

^۳ Cognitive Map (Mental Map)

^۴ Collective Cognitive Map

دلایل شباهت تصاویر این است که فرآیندهای بنیادین روان شناختی مردم همانند هستند، محیط ممکن است ویژگی های متعارف و منظمی داشته باشد و برخی از مجموعه فعالیت های ساکنین یک شهر نیز مشابه است.^۶
معیار تقسیم بندی شهرداری اکثرامساحت و جمعیت بوده است.
^۷ برای تعیین حجم نمونه در تحقیقات پیمایشی به دواس، ۱۳۸۳، ص ۷۸ مراجعه کنید.

This document was created with Win2PDF available at <http://www.win2pdf.com>.
The unregistered version of Win2PDF is for evaluation or non-commercial use only.
This page will not be added after purchasing Win2PDF.